

Baltijas Sociālo Zinātņu institūts

**VĒLĒTĀJU ATTIEKSME PRET VĒLĒTĀJU REĢISTRĀCIJAS
UN BALSOŠANAS KĀRTĪBU EIROPAS PARLAMENTA
VĒLĒŠANĀS**

PĒTĪJUMA KVALITATĪVAIS POSMS – FOKUSA GRUPU DISKUSIJAS

ATSKAITE
2004

SATURS

PĒTĪJUMA APRAKSTS	3
PĒTĪJUMA DALĪBNIEKI	4
PĒTĪJUMA REZULTĀTU KOPSAVILKUMS UN SECINĀJUMI	5
PĒTĪJUMA REZULTĀTI	8
Piedalīšanās pašvaldību, Saeimas vēlēšanās, referendumos	8
Respondentu sasniedzamība viņu pieraksta (deklarētajās) dzīves vietās	9
Rīcības modeļi attiecībā uz uzaicinājuma saņemšanu piedalīties EP vēlēšanās	10
Jaunās vēlēšanu kārtības ietekme uz līdzdalību EP vēlēšanās	11
Iespēja mainīt reģistrēto vēlēšanu iecirkni	13
Iespēja piedalīties iepriekšējā balsošanā	13
Iespēja balsot pa pastu no ārvalstīm	14
Līdzdalību EP vēlēšanās noteicošie faktori	14
Nepieciešamā informācija un tās avoti	15

PĒTĪJUMA APRAKSTS

Pētījuma metode: Fokusa grupu diskusijas (3)

Pētījuma mērķi:

- 1) gūt izpratni par vēlētāju attieksmi pret jauno vēlētāju reģistrācijas un balsošanas kārtību;
- 2) apzināt vēlētāju motivāciju piedalīties Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanās, pamatojoties uz jauno vēlētāju reģistrācijas kārtību un balsošanas kārtību EP vēlēšanās;
- 3) noskaidrot iespējamās vēlētāju rīcības modeļus, piedaloties Eiropas Parlamenta vēlēšanās, balstoties uz piedāvātajām balsošanas iespējām;
- 4) apzināt vēlētāju informatīvās vajadzības, kas veicinātu vēlētāju piedalīšanos EP vēlēšanās.

Mērķa grupas: Respondenti tika atlasīti, kontaktējoties ar iespējamiem dalībniekiem pa tālruni un izmantojot rekrutācijas anketu, lai diskusijas dalībnieki atbilstu nepieciešamajām mērķa grupām un noteiktajām vecuma un dzimuma kvotām.

1. grupa - respondenti, kuru dzīves vietas pieraksta adrese neatbilst viņu faktiskajai dzīves vietai (1 grupa);
2. grupa - respondenti, kuri dzīvo Rīgas rajonā (Sigulda, Jūrmala, Salaspils, Ādaži, Olaine, Baldone ..) un kuru dzīves vietas pieraksta adrese atbilst viņu faktiskajai dzīves vietai (1 grupa);
3. grupa - respondenti, rīdzinieki, kuru dzīves vietas pieraksta adrese atbilst viņu faktiskajai dzīves vietai un kuri vasarā nedēļas nogales pavada ārpus Rīgas (1 grupa).

Diskusiju norises valoda: latviešu valoda.

Diskusiju norises vieta: Rīga

Diskusijas norises ilgums: vidēji 90 minūtes.

Lauka darba laiks: 2004. gada 6., 7. janvāris.

Pētījuma pasūtītājs: Centrālā vēlēšanu komisija

Veicēj institūcija: Baltijas Sociālo Zinātņu institūts

Atskaites autore: Evija Kļave, Mag.soc., BSZI projektu vadītāja

PĒTĪJUMA DALĪBNIKI

1.grupa – respondenti, kuru dzīves vietas pieraksta adrese neatbilst viņu faktiskajai dzīves vietai

	Vārds	Vecums	Nodarbošanās	Dzīves vieta / Pieraksta (deklarētā) dzīves vieta
1.	Viesturs	24	Strādā	Rīga, Purvciems / Rīgas centrs
2.	Dace	24	Ekonomiste	Iļģuciems / Rīga, Vidzemes priekšpilsēta
3.	Jēkabs	21	Students	Rīga, Purvciems / Ērgļi
4.	Haldors	30	Programmētājs	Rīga, Maskavas priekšpilsēta/ Rīga, Vidzemes priekšpilsēta
5.	Ilze	35	Skolotāja	Rīga, Purvciems / Rīga, Mežciems
6.	Jānis	31	Pasniedzējs augstskolā	Rīga, Mežciems / Rīga, Ziemeļu rajons
7.	Dina	18	Studente	Rīga, centrs / Rīga, Teika
8.	Ieva	24	Studente, modes dizainere	Rīga, Maskavas rajons / Rīga Teika
9.	Juris	25	Strādā izklaides sfērā	Rīga / Aizpute

2.grupa – respondenti, kuri dzīvo Rīgas rajonā un kuru dzīves vietas pieraksta adrese atbilst viņu faktiskajai dzīves vietai

	Vārds	Vecums	Nodarbošanās	Dzīves vieta
1.	Vaira	57	Pensionāre	Carnikava
2.	Jānis	40	Strādā meža dienestā	Sigulda
3.	Jānis	22	Datorgrafīkis	Ikšķile
4.	Zita	24	Mājsaimniece	Baldone
5.	Māra	63	Skolotāja	Olaine
6.	Gatis	23	Bezdarbnieks, mācās vakarskolā	Jūrmala
7.	Ineta	30	Bērnu dārza audzinātāja	Mārupe
8.	Antra	23	Studente	Sigulda

3.grupa – respondenti, rīdzinieki, kuru dzīves vietas pieraksta adrese atbilst viņu faktiskajai dzīves vietai un kuri vasarā nedēļas nogales pavada ārpus Rīgas

	Vārds	Vecums	Nodarbošanās	Dzīves vieta
1.	Kristaps	19	Students	Rīga
2.	Inta	50	Strādā "Rīgas Siltumā"	Rīga
3.	Anna	45	Pārvaldniece	Rīga
4.	Jānis	50	Valodnieks, strādā municipālajā policijā	Rīga
5.	Andris	64	Pensionārs	Rīga
6.	Dagmāra	57	Ķīmiķe, strādā "Latvenergo"	Rīga
7.	Gunārs	65	Pensionārs, ārsts – ķirurgs	Rīga
8.	Zane	54	Ķīmiķe, strādā tiesu ekspertīzē	Rīga

PĒTĪJUMA REZULTĀTU KOPSAVILKUMS UN SECINĀJUMI

Iegūtie pētījuma rezultāti par vēlētāju attieksmi pret vēlētāju reģistrācijas un balsošanas kārtību Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanās raksturo galveno problēmugrupu iespējamos rīcības modeļus un ar tiem saistītos problēmjautājumus. Tendences un nostājas, ko atklāj pētījums, tiks pārbaudītas, veicot kvantitatīvu Latvijas balsstiesīgos iedzīvotājus reprezentējošu aptauju.

No pētījuma rezultātiem izriet sekojoši galvenie secinājumi:

(1) Pētījuma rezultāti ir pamats hipotētiskam pieņēmumam, ka vēlētāju aktivitāte EP vēlēšanās būs atkarīga no viņu līdzdalības motivācijas, kas savukārt balstīsies vēlētāju vērtējumā par šo vēlēšanu iekšpolitisko un ārpolitisko nozīmīgumu. Līdzdalības motivācijas līmenis ir cieši saistīts ar vēlētāju informatīvo vajadzību par EP un EP vēlēšanām apmierināšanu.

(2) Attiecībā uz jaunās vēlēšanu kārtības ietekmi uz vēlētāju līdzdalības aktivitāti EP vēlēšanās pētījuma rezultāti liecina, ka nozīmīgāks līdzdalību ietekmējošs faktors ir vēlētāju motivācija piedalīties EP vēlēšanās, nevis jaunā vēlēšanu kārtība, tomēr jāņem vērā, ka šādi rezultāti iegūti situācijā, kad potenciālajiem vēlētājiem (fokusa grupu diskusiju dalībnieki) tika izsmēloši izskaidrota jaunā vēlēšanu kārtība un tās ietvaros pastāvošās balsošanas iespējas.

Balsstiesīgo iedzīvotāju kvantitatīvā aptauja ļaus izvirzīt secinājumus attiecībā uz visiem Latvijas balsstiesīgajiem iedzīvotājiem par jaunās vēlēšanu kārtības iespējamo ietekmi uz vēlētāju līdzdalības aktivitāti EP vēlēšanās.

(3) Iezīmējas tendence, ka vēlētāji minimāli izmantos iespēju mainīt reģistrēto vēlēšanu iecirkni procedūras sarežģītības un neērtības dēļ. Lai varētu izvirzīt secinājumus par tās izplatību un nozīmīgumu Latvijas balsstiesīgo iedzīvotāju vidū, šī tendence tiks pārbaudīta kvantitatīvi.

(4) Iepriekšējās balsošanas situācijā svarīgāka respondentiem ir iespēja vispār iepriekš nobalsot, nevis tas, vai šajā gadījumā varēs balsot jebkurā iecirknī vai tikai savā. Pētījuma dalībnieki negatīvi vērtēja iepriekšējās balsošanas iespēju kopumā,

savu viedokli pamatojot ar to, ka valsts tādējādi var ietekmēt vai pat viltot vēlēšanu rezultātus, īpaši tad, ja iepriekšējā balsošanā varētu balsot *jebkurā* vēlēšanu iecirknī.

(5) Pētījuma rezultāti norāda, ka potenciālās vēlētāju problēmgrupas, kurām līdz ar jaunās vēlēšanu kārtības ieviešanu iespējams prognozēt zemu līdzdalību EP vēlēšanās, ir lielo pilsētu iedzīvotāji, kuriem līdz šim bija plašas vēlēšanu iecirkņa izvēles iespējas, ņemot vērā to pieejamību. Pilsētnieku vidū prognozējama arī izplatītāka faktiskās un pieraksta (deklarētās) dzīves vietas neatbilstība, kas negatīvi var ietekmēt šīs grupas sasniedzamību un attiecīgi līdzdalību EP vēlēšanās. Savukārt lauku un nelielo administratīvo teritoriju iedzīvotāju līdzdalību vēlēšanās izmaiņas vēlēšanu kārtībā ietekmēs ievērojami mazāk, ņemot vērā iespējamo vēlēšanu iecirkņu izvietojumu un skaitu.

(6) Pētījuma rezultāti ir pamats secinājumiem par potenciālo balsstiesīgo iedzīvotāju problēmgrupu iespējamajiem rīcības modeļiem saistībā ar jauno vēlēšanu kārtību un līdzdalību EP vēlēšanās 2004. gada 12. jūnijā.

(a) *Balsstiesīgie Latvijas iedzīvotāji, kuru faktiskā dzīves vieta neatbilst viņu pieraksta adresei vai deklarētajai dzīves vietai.*

Pētījuma rezultāti iezīmē iespējamus šīs grupas rīcības modeļus, lai iegūtu informāciju, kurā vēlēšanu iecirknī viņiem ir jābalso. Neskatoties uz šīs grupas iespējamo nerasniedzamību, pētījuma rezultāti ļauj izvirzīt pieņēmumu, ka daļa no šīs grupas pārstāvjiem nepieciešamo informāciju par vēlēšanu iecirkni iegūs, izmantojot citus informācijas avotus – informatīvos tālruņus un sociālos tīklus (radniekus, kaimiņus).

Analizējot šīs grupas rīcības modeļus, atklājas arī viens no galvenajiem faktoriem, kas varētu ietekmēt iedzīvotāju līdzdalību EP vēlēšanās un motivāciju mainīt reģistrēto vēlēšanu iecirkni – jaunās vēlēšanu kārtības saistība ar jauno dzīves vietas deklarēšanas sistēmu, un no šīs saistības izrietošās bažas par iespējamām soda sankcijām, atklājoties pieraksta adrese un faktiskās dzīves vietas neatbilstībai.

(b) *Balsstiesīgie Latvijas iedzīvotāji, kas dzīvo lielajās Latvijas pilsētās, bet nedēļas nogales vasarā pavada ārpus pilsētas.*

Balstoties uz respondentu raksturotajiem rīcības modeļiem un to pamatojumu, tika konstatēta sekojoša sakarība: augsta motivācija un izbraukšanas no pilsētas saskaņošana ar iespējām piedalīties vēlēšanās; zema motivācija un izbraukšanas no

pilsētas nesaskaņošana ar iespējām piedalīties vēlēšanās. Viens no galvenajiem motivācijas līmeni noteicošajiem faktoriem būs balsstiesīgo iedzīvotāju informētība un izpratne par EP un Latvijas kandidātu atbilstību darbam šajā institūcijā.

(7) Pastāv negatīva asociatīvā saikne starp jauno vēlēšanu kārtību un padomju laikā pastāvējušo vēlēšanu kārtību. Pētījums atklāja, ka respondentu vidū veidojas priekšstats, saskaņā ar kuru izmaiņas vēlēšanu kārtībā ir veids, kā valsts īsteno balsstiesīgo iedzīvotāju elektorālās uzvedības kontroli.

(8) Izsmeltošas informācijas trūkums par EP un tā vēlēšanām rada grūtības balsstiesīgajiem iedzīvotājiem prognozēt savu iespējamo rīcību attiecībā uz līdzdalību EP vēlēšanās. Var izdalīt galvenos informatīvo vajadzību blokus, kas ir centrālie līdzdalības EP vēlēšanās motivāciju sekmējošie faktori:

- (a) informācija par izmaiņām vēlēšanu kārtībā un šo izmaiņu nepieciešamību;
- (b) informācija par EP (institūcijas nozīme; darbība; struktūra utt.);
- (c) informācija par iespējamajiem Latvijas kandidātiem (kandidātu atbilstības kritēriji; viņu pienākumi un tiesības, iespējas ietekmēt valsts ārpolitisko un iekšpolitisko situāciju).

(9) Informācija par vēlēšanu dienu, iecirkņiem un to darba laikiem būtu aktīvi jāsniedz īsi pirms vēlēšanām, īpaši nodrošinot iespēju uzzināt atbilstošo vēlēšanu iecirkņu atrašanās vietas. Iespējamie informācijas avoti par vēlēšanu norisi (organizatoriskie jautājumi: vēlēšanu iecirkņu atrašanās vietas, darba laiki utml.), kuriem respondenti uzticētos: bezmaksas informatīvie tālruņi, izziņu dienestu tālruņi, internets, sociālais tīkls (radnieki, kaimiņi).

(10) Pētījuma rezultāti norāda, ka raksturīgi ir vizualizēt konkrēto vēlēšanu iecirkni, tādējādi atceroties nevis tā adresi, bet gan ēku, vai iestādi, kurā tiks izvietots vēlēšanu iecirknis. Lai maksimāli samazinātu risku, ka iedzīvotāji, martā saņemot uzaicinājumu piedalīties EP vēlēšanās 12. jūnijā, būs aizmirsuši savu vēlēšanu iecirkni, būtu vēlams uzaicinājuma vēstulē līdzās vēlēšanu iecirkņa adresei norādīt arī iestādi, kurā tiks izvietots vēlēšanu iecirknis (piemēram, Rīga, Čaka iela 102: Rīgas 6. vidusskola).

PĒTĪJUMA REZULTĀTI

Fokusa grupu diskusiju rezultātu atskaites struktūra atbilst diskusiju plānā ievērotajai jautājumu secībai. Pētījuma rezultātu izklāstā analizēts atsevišķi katras mērķa grupas viedoklis un iespējamie rīcības modeļi tajos jautājumos, kur pastāv atšķirības, kas izriet no mērķa grupas pamata raksturojošās pazīmes: pieraksta (deklarētās) dzīves vietas atbilstība/neatbilstība viņu faktiskajai dzīves vietai.

Piedalīšanās pašvaldību, Saeimas vēlēšanās, referendumos

Lai noteiktu respondentiem raksturīgo rīcību attiecībā uz piedalīšanos vēlēšanās, viņi raksturoja savus paradumus šajā sakarā, norādot arī savas rīcības motivāciju.

Lielākā daļa pētījuma dalībnieku atzina, ka parasti piedalās pašvaldību un Saeimas vēlēšanās, kā arī referendumos.

Raksturīgi, ka tieši vidējās un vecākās paaudzes respondenti tikai atsevišķos izņēmuma gadījumos vēlēšanu dienā nedodas balsot. Savukārt jaunākās paaudzes dalībnieku vidū vairākkārt izskanēja atzinums, ka viņu līdzdalība vēlēšanās ir neregulāra, taču svarīgi piebilst, ka šis atzinums neattiecas uz visiem jauniešiem, kas piedalījās diskusijās.

Argumenti, kāpēc piedalās vēlēšanās:

- pilsoņa pienākuma apziņa;
- pārliecība, ka ar savu balsojumu spēj ietekmēt kopējo situāciju, vēlēšanu iznākumu;
- iespēja, ka vēlēšanu rezultāts atbildīs paša vēlamajiem rezultātiem;
- pieradums;
- interese par politiku;
- “bara” instinkts;
- mazākā ļaunuma princips;
- atbildība par sekām;
- vēlme būt lēmuma pieņēmējam;
- iespēja tikt uzklausītam;
- apkārtējās sabiedrības un tuvākā sociālā tīkla spiediens, ietekme;
- atbilstoša sadzīves situācija.

Argumenti, kāpēc nepiedalās vēlēšanās:

- nav par ko balsot;
- nenozīmīgi; nebūtiski – nav pārliecības, ka tā ir iespēja kaut kā ietekmēt kopējo situāciju;
- vēlēšanu rezultātu nosaka nevis balsojums, bet reklāma;
- nav pietiekami informēts, kompetents, tāpēc nevar atbildēt par savu lēmumu;
- piedalīšanās kā bezatbildīga rīcība.

Līdzdalība vēlēšanās kā pilsoņa pienākuma pildīšana vairāk raksturīga vidējās un vecākās paaudzes respondentiem, kamēr jaunākās paaudzes pētījuma dalībnieku lēmums piedalīties vai nepiedalīties kādās vēlēšanās balstīts viņu vērtējumā par attiecīgo vēlēšanu nozīmīgumu, proti, to rezultātu ietekmi uz valsts iekšpolitisko un ārpolitisko situāciju, kā arī viņu individuālo dzīvi.

Referendumā par iestāšanos ES piedalījās arī tie respondenti, kas parasti vēlēšanās piedalās neregulāri vai nepiedalās nemaz. Galvenais arguments – vēlēšanu rezultāts ir valstij kopumā atbildīgs lēmums, kas būtiski ietekmē gan valsts, gan viņu pašu dzīvi, nākotni.

Respondentu sasniedzamība viņu pieraksta (deklarētajās) dzīves vietās

Jautājums par respondentu sasniedzamību viņu pieraksta (deklarētajās) dzīves vietās attiecās tikai uz 1. mērķa grupu - *respondenti, kuru dzīves vietas pieraksta adrese neatbilst viņu faktiskajai dzīves vietai*. Šo vēlēšanu sasniedzamība tika mērīta, balstoties uz respondentu atzinumiem par to, vai un cik ilgā laikā viņi saņem sev adresētos pasta sūtījumus uz pieraksta adresi.

Respondenti, kuru faktiskā dzīves vieta un pieraksta adrese atrodas Rīgā, uzskata, ka ir sasniedzami. Sev adresētos pasta sūtījumus uz pieraksta adresi viņi saņem regulāri, nereti tajā pašā dienā. Viņi regulāri, bieži vien nekavējoties saņem informāciju par pasta sūtījumu pienākšanu. Šāda situācija ir iespējama pateicoties tam, ka respondentu pieraksta adresēs galvenokārt dzīvo viņu radnieki.

Tie respondenti, kuru faktiskā dzīves vieta ir Rīga, bet pieraksta adrese ir citā vietā Latvijā, atzina, ka praktiski nav sasniedzami. Pasta sūtījumus viņi saņem ar novēlošanos (līdz pat vairākiem mēnešiem) vai nesaņem nemaz.

“Sasniedzamie” respondenti uzskata, ka uzaicinājumu uz Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanām viņi saņemtū savlaicīgi, vismaz desmit dienu laikā.

“Nesasniedzamie” respondenti visticamāk nesaņemtū uzaicinājumu. Tajā pašā laikā viņi pauda pārliecību, ka viņi visdrīzāk uzzinātu par šādu uzaicinājumu esamību, tāpēc izrādītu par to interesi un mēģinātu noskaidrot, kurā vēlēšanu iecirknī viņiem ir jābalso.

Informācijas avoti, lai noskaidrotu savu vēlēšanu iecirkni, būtu sekojoši:

- plašsaziņas līdzekļi;
- sociālais tīkls: ģimenes locekļi, radnieki, kaimiņi;
- informatīvais tālrunis.

Rīcības modeļi attiecībā uz uzaicinājuma saņemšanu piedalīties EP vēlēšanās

Lai novērtētu iespējamo vēlētāju attieksmi un rīcību, marta mēnesī saņemot uzaicinājumu piedalīties EP vēlēšanās jūnijā, tika noskaidroti viņu paradumi attiecībā uz dažādiem pa pastu saņemtiem informatīviem materiāliem un tieši viņiem adresētām oficiālām vēstulēm.

Kopumā visās grupās, neatkarīgi no respondentu vecuma un dzimuma, dominējošais rīcības modelis ir sekojošs: iepazīšanās ar materiāla vai vēstules tekstu -> tā nozīmīguma izvērtēšana -> lēmuma pieņemšana par tā saglabāšanas nepieciešamību. Par svarīgiem un nozīmīgiem atzītie materiāli tiek saglabāti, novietoti noteiktā vietā, kur vajadzības gadījumā tos var uzmeklēt.

Prognozējot savus rīcības modeļus attiecībā uz uzaicinājumu piedalīties EP vēlēšanās, pētījuma dalībnieki visās grupās atzina, ka iepazītos ar uzaicinājuma tekstu, īpaši, ja tas būtu adresēts tieši viņiem. Fokusa grupu pētījumu rezultāti ļauj izvirzīt pieņēmumu, ka tālāko vēlētāju rīcību varētu ietekmēt viņu vecums.

Vidējās un vecākās paaudzes respondenti norādīja, ka uzaicinājumu saglabātu un novietotu šādiem materiāliem paredzētā vietā. Jūnija mēnesī nepieciešamības gadījumā viņi varētu atkārtoti izlasīt uzaicinājumu. Šādi rīkotos arī daži no pētījuma izlasē iekļuvušajiem jauniešiem.

Tomēr jaunākās vecuma grupas respondentiem (vidēji no 25 līdz 35 gadi) raksturīgāks cits rīcības modelis: viņi izlasītu uzaicinājumu, iegaumēto tajā izklāstīto nozīmīgo informāciju (vēlēšanu iecirkņa adresi), pierakstītu to savā piezīmju bloknotā, bet pašu uzaicinājumu ilgstoši nesaglabātu. Gadījumā, ja sākotnēji tiktu pieņemts lēmums to saglabāt, respondenti pauda pārliecību, ka jūnija mēnesī viņiem

būtu grūtības atrast šo uzaicinājumu. Tajā pašā laikā respondenti atzina, ka viņiem nesagādātu problēmas noskaidrot, kurš ir viņu konkrētais vēlēšanu iecirknis, jo kāds no viņu pieraksta adresē dzīvojošajiem to noteikti zinātu.

Atsevišķu respondentu izteikumi liecina, ka viņu attieksmi pret informatīviem materiāliem un oficiālām vēstulēm no valsts institūcijām nosaka viņu negatīvā attieksme pret valsti kopumā. Šie respondenti, iespējams, ar uzaicinājumu piedalīties EP vēlēšanās neiepazītos un to nesaglabātu.

Jaunās vēlēšanu kartības ietekme uz līdzdalību EP vēlēšanās

1. Viena diena un viens iecirknis

Respondentu spontānās atbildes reakcijas par jauno vēlēšanu kartību, saskaņā ar kuru vēlēšanas notiks tikai vienu dienu un katrs vēlētājs varēs balsot tikai vienā iecirknī, neliecina par izteikti negatīvu ietekmi uz vēlētāju līdzdalību EP vēlēšanās.

Respondenti, kas parasti piedalās vēlēšanās, norādīja, ka “viena diena” un “viens iecirknis” nenoteiktu viņu lēmumu EP vēlēšanās.

Šādi nosacījumi tomēr varētu ietekmēt viņu rīcību piedalīties vai nepiedalīties EP vēlēšanas sadzīvisku apsvērumu dēļ. Īpaši tas attiecas uz 3. mērķa grupu - *respondenti, rīdzinieki, kuru dzīves vietas pieraksta adrese atbilst viņu faktiskajai dzīves vietai un kuri vasarā nedēļas nogales pavada ārpus Rīgas*. Viņu gadījumā noteicošā nozīme viņu rīcībai būs līdzdalības EP vēlēšanās motivācija. Pastāv sekojoša sakarība – augsta motivācija -> izbraukšanas no Rīgas saskaņošana ar iespējām piedalīties vēlēšanās; zema motivācija -> izbraukšanas no Rīgas nesaskaņošana ar iespējām piedalīties vēlēšanās.

Fokusa grupu pētījuma rezultāti liecina, ka daļai respondentu pastāv asociatīvā saikne starp jauno vēlēšanu kartību un padomju laikā pastāvējušo vēlēšanu kartību. Vidējās un vecākās paaudzes respondentiem šī asociatīvā saikne ir negatīva. Viņuprāt, tas ir veids, kā valsts īsteno iedzīvotāju elektorālās uzvedības kontroli.

Raksturīgi, ka lielākā daļa respondentu visās mērķa grupās, atzina, ka vizualizēs savu konkrēto vēlēšanu iecirkni, proti, viņi atcerēsies nevis tā adresi, bet gan konkrēto iestādi, kas atrodas attiecīgajā ēkā – skola, kultūras nams utml. Šādi savu iespējamo rīcības modeli raksturoja gan rīdzinieki, gan Rīgas rajona iedzīvotāji, norādot, ka viņi zina, kur viņu pieraksta adreses rajonā parasti tiek ierīkoti vēlēšanu iecirkņi.

Tajā pašā laikā diskusijās atklātie rīdzinieku vēlēšanu paradumi liecina, ka katrās vēlēšanās viņi balso atšķirīgos iecirkņos.

Lai novērstu iespējamo negatīvo attieksmi pret jauno vēlēšanu kārtību, ir nepieciešams savlaicīgi iedzīvotājiem skaidrot (plašsaziņas līdzekļos, kā norādīja respondenti), kāpēc šī kārtība tiek mainīta.

2. Rīcības modeļi, ja vēlētais ierodas “nepareizajā” vēlēšanu iecirknī

Iespējamie rīcības modeļi atšķirās dažādās mērķa grupās:

1. grupa - respondenti, kuru dzīves vietas pieraksta adrese neatbilst viņu faktiskajai dzīves vietai

Šīs grupas respondentiem teorētiski ir visaugstākais risks aiziet uz “nepareizo” vēlēšanu iecirkni. Respondentu izteikumi liecina, ka viņu rīcību lielā mērā noteiktu viņu attieksme pret EP vēlēšanām kopumā. Ja viņi tās uztvers kā būtiskas un nozīmīgas un būs pieņēmuši lēmumu balsot, viņi mēģinās noskaidrot “pareizo” vēlēšanu iecirkni.

Iespējamie informācijas avoti:

- vēlēšanu komisijas locekļi un citi informācijas avoti (piemēram, kartes) “nepareizajā” iecirknī;
- sociālais tīkls: ģimenes locekļi, radnieki, kas dzīvo pieraksta adresē;
- informatīvais tālrunis;
- izziņu dienestu tālruni.

Viedokļi atšķirās par to, vai vēlēšanu iecirkņos būs iespējams iegūt informāciju par atbilstošajiem vēlēšanu iecirkņiem. Daļa respondentu pauda pārliecību, ka valsts būs nodrošinājusi iespēju iegūt informāciju par vēlēšanu iecirkņiem katrā vēlēšanu iecirknī. Daļa pētījuma dalībnieku šādu pārliecību apšaubīja, norādot uz vēlēšanu komisijas locekļu aizņemtību un noslogotību.

Ņemot vērā respondentu norādītos rīcības modeļus, lai sekmētu vēlēšanu līdzdalību EP vēlēšanās nepieciešams nodrošināt informācijas pieejamību vēlēšanu iecirkņos vēlēšanu dienā.

2. grupa - respondenti, kuri dzīvo Rīgas rajonā un kuru dzīves vietas pieraksta adrese atbilst viņu faktiskajai dzīves vietai

Šīs grupas respondenti izteica pamatotas šaubas par to, vai viņi aizies uz “nepareizo” iecirkni, ņemot vērā, ka viņu pilsētās parasti ir viens līdz divi vēlēšanu

iecirkņi. Gadījumā, ja viņi tomēr kļūdīsies vai būs aizmirsuši, kurš ir viņu iecirknis, viņiem nebūs grūtības noskaidrot “pareizo” vēlēšanu iecirkni. Iespējamie informācijas avoti – paplašinātais sociālais tīkls, kas ietver arī citus pilsētas iedzīvotājus.

Attālums no viena iecirkņa līdz otram šo respondentu vērtējumā neietekmēs viņu līdzdalību EP vēlēšanās.

3. grupa - respondenti, rīdiniēki, kuru dzīves vietas pieraksta adrese atbilst viņu faktiskajai dzīves vietai un kuri vasarā nedēļas nogales pavada ārpus Rīgas

Respondentu rīcību – mēģināt noskaidrot “pareizā” vēlēšanu iecirkņa atrašanās vietu un doties uz to balsot – noteiktu sekojoši faktori:

- motivācija piedalīties EP vēlēšanās (noteicošais faktors);
- iespēja iegūt informāciju “nepareizajā” vēlēšanu iecirknī;
- vēlēšanas komisijas locekļu attieksme;
- izbraukšanas no Rīgas plāni;
- iespējama papildus laika patēriņš.

Iespēja mainīt reģistrēto vēlēšanu iecirkni

Lielākā pētījuma dalībnieku daļa iespēju mainīt reģistrēto vēlēšanu iecirkni neizmanto kā galveno argumentu minot procedūras sarežģītību un neērtību (laika patēriņš; pašvaldības iestāžu darba laika saskaņošana ar savu darba laiku; apmeklētāju rindas pašvaldības iestādēs).

Izskanēja arī bažas, ka tādējādi atklāsies pieraksta adreses un faktiskās dzīves vietas neatbilstība, par ko var uzlikt soda sankcijas.

Šādu iespēju izmantotu tie respondenti, kuru pieraksta adrese atrodas citā Latvijas administratīvajā teritorijā nekā viņu faktiskā dzīves vieta. Taču arī šajā gadījumā, kā liecina respondentu atzinumi, izšķirošā nozīme ir motivācijai piedalīties EP vēlēšanās.

Iespēja piedalīties iepriekšējā balsošanā

Iespēju piedalīties iepriekšējā balsošanā 9.,8.,7. dienās pirms EP vēlēšanām izmantotu tikai tie respondenti, kuriem būtu augsta motivācija piedalīties šajās vēlēšanās un viņi zinātu, ka vēlēšanu dienā – 12. jūnijā – viņiem nebūs iespējas nobalsot.

Fokusa grupu diskusiju rezultāti liecina, ka iepriekšējās balsošanas situācijā svarīgāka respondentiem ir iespēja vispār iepriekš nobalsot, nevis tas apstāklis, vai šajā gadījumā varēs balsot *jebkurā* iecirknī vai tikai *savā*.

Priekšroku iespējai balsot iepriekš *jebkurā* iecirknī dotu tie respondenti, kuriem pieraksta adrese un faktiskā dzīves vieta atrodas atšķirīgās Latvijas administratīvajās teritorijās.

Vairāki pētījuma dalībnieki negatīvi vērtēja iepriekšējās balsošanas iespēju kopumā. Viņuprāt, valsts tādējādi var ietekmēt vai pat viltot vēlēšanu rezultātus, īpaši tad, ja iepriekšējā balsošanā varētu balsot jebkurā vēlēšanu iecirknī.

Iespēja balsot pa pastu no ārvalstīm

Līdz šim iespēju balsot pa pastu no ārvalstīm nav izmantojis neviens no pētījuma dalībniekiem. Tādējādi respondentiem bija grūti prognozēt savu iespējamo rīcību gadījumā, ja viņi nonāktu šādā situācijā. Ņemot vērā procedūras sarežģītību, viņi visdrīzāk neizmanto tu šo iespēju un vispār nepiedalītos EP vēlēšanās.

Līdzdalību EP vēlēšanās noteicošie faktori

1. Izmaiņas vēlēšanu kārtībā un motivācija

Fokusa grupu pētījuma rezultāti liecina, ka respondentu lēmumu piedalīties vai nepiedalīties EP vēlēšanās lielā mērā noteiks tas, cik, viņuprāt, šīs vēlēšanas būs iekšpolitiski un ārpolitiski nozīmīgas valstij, nevis jaunā vēlēšanu kārtība. Augstas motivācijas gadījumā vēlēšanu kārtībai respondentu pašreizējā vērtējumā nebūs nozīmes. Tomēr jāņem vērā, ka šādi rezultāti iegūti situācijā, kad potenciālajiem vēlētājiem (fokusa grupu diskusiju dalībnieki) tika izsmeļoši izskaidrota jaunā vēlēšanu kārtība un tās ietvaros pastāvošās balsošanas iespējas. Līdz ar to iespējams secināt, ka liela nozīme būs vēlētāju izpratnei par jauno vēlēšanu kārtību un ieviesto izmaiņu nepieciešamību.

2. Attieksme pret Eiropas Savienību (ES)

Izvērtējot respondentu spontānās atbildes reakcijas, elektorālo uzvedību referendumā par Latvijas iestāšanos ES, kā arī viņu prognozējamās rīcības modeļus attiecībā uz EP vēlēšanām, var izvirzīt pieņēmumu, ka attieksme pret ES neietekmē vēlētāju lēmumu piedalīties vai nepiedalīties EP vēlēšanās.

3. EP Latvijas kandidātu saraksti

Galvenais faktors, kas saskaņā ar respondentu pašreiz pausto viedokli noteiks viņu lēmumu piedalīties EP vēlēšanās, ir EP Latvijas kandidāti. Lielākajai daļai respondentu EP vēlēšanas attieksmes ziņā ir saistītas ar Saeimas vēlēšanām. Līdz ar to ir pamats pieņēmumam, ka negatīvs Saeimas deputātu darba un personību vērtējums negatīvi ietekmēs vēlētāju līdzdalību EP vēlēšanās.

4. Citi līdzdalību EP vēlēšanās ietekmējošie faktori

Apkopojot fokusa grupu diskusiju rezultātus, kopumā var izdalīt vēl sekojošus faktorus, kas ietekmētu respondentu līdzdalību EP vēlēšanās.

- Latvija kā jauna ES dalībvalsts;
- izsmelšana informācija par EP un Latvijas kandidātiem;
- līdzdalības motivācijas līmenis;
- pilsoņa pienākuma apziņa;
- sadzīviska situācija;
- vēlētāja sociālā tīkla ietekme;
- vēlētāja atrašanās vieta vēlēšanu dienā.

Nepieciešamā informācija un tās avoti

1. EP vēlēšanu norisi

Lielākā daļa respondentu uzskata, ka viņi jau šobrīd gribētu iegūt informāciju gan par izmaiņām vēlēšanu kārtībā, gan par šo izmaiņu nepieciešamību. Pētījuma rezultāti liecina, ka izpratne par izmaiņām vēlēšanu kārtībā un to nepieciešamību pozitīvi ietekmētu vēlētāju elektorālo uzvedību jūnijā.

Respondentu viedokļi jautājumā par to, kad būtu vajadzīgs vislielākais informatīvais atbalsts par EP vēlēšanu norisi un vēlētāju iespējām tajās piedalīties, atšķīrās:

- vispārīgā informācija par vēlēšanu kārtību un vēlētāju balsošanas iespējām dažādos gadījumos ir jāsniedz vairākus mēnešus pirms vēlēšanām, bet personīgi adresēts uzaicinājums ar norādi par konkrēto vēlēšanu iecirkni – ne ātrāk kā mēnesi pirms vēlēšanu dienas.;
- marta mēnesī ir jāizsūta personīgi adresēta informācija par EP vēlēšanām un to norisi, tādējādi radot iedzīvotājos interesi par šīm vēlēšanām.

Informācija par vēlēšanu dienu, iecirkņiem un to darba laikiem būtu aktīvi jāsniedz īsi pirms vēlēšanām, īpaši nodrošinot iespēju uzzināt atbilstošo vēlēšanu iecirkņu atrašanās vietas.

Iespējamie informācijas avoti par vēlēšanu norisi, kuriem respondenti uzticētos:

- izziņu dienestu tālruni;
- bezmaksas informatīvais tālrunis;
- internets;
- sociālais tīkls.

2. EP vēlēšanas

Pētījuma dalībnieki norādīja uz izsmeļošas informācijas trūkumu par Eiropas Parlamentu, kas viņiem rada grūtības prognozēt savu iespējamo rīcību attiecībā uz līdzdalību EP vēlēšanās.

Pētījuma rezultāti iezīmē tendenci, ka līdzdalību EP vēlēšanās noteiks balsstiesīgo iedzīvotāju motivācija piedalīties šajās vēlēšanās. Tā savukārt izrietēs no vēlētāju izpratnes par šo vēlēšanu iekšpolitisko un ārpolitisko nozīmīgumu. Pašlaik respondentiem ir grūtības raksturot savu motivāciju, jo viņiem trūkst izsmeļošas informācijas par EP un Latvijas kandidātu lomu šajā institūcijā. Vēlētāju informētības un izpratnes līmenis gan par EP un Latvijas kandidātiem, gan par jauno vēlēšanu kārtību ir tie faktori, kas vistiešāk ietekmēs viņu līdzdalību EP vēlēšanās. Šo tendenci apliecina respondentu atbildes uz jautājumiem par viņu iespējamo rīcību saskaņā ar jauno vēlēšanu kārtību. Lai varētu modelēt savu rīcību, respondenti vērsās pie grupu moderatora ar papildus jautājumiem EP nozīmi, Latvijas deputātu skaitu tajā, deputātu pienākumiem un tiesībām. Tas liecina gan par zemu informētības līmeni, gan par šīs informācijas nozīmi lēmuma pieņemšanā par līdzdalību EP vēlēšanās.

Iespējamie informācijas avoti par EP vēlēšanām, kuriem respondenti uzticētos:

- noteikti plašsaziņas līdzekļi;
- sociālais tīkls – ģimenes locekļi, kolēģi, draugi;
- internets.

Vairākkārt izskanēja viedoklis, ka nav neviena konkrēta informācijas avota, kuram respondents uzticētos, bet svarīgi ir pašam izvērtēt un analizēt iegūto informāciju, lai rezultātā pieņemtu patstāvīgu lēmumu.